

Серія «Економічні науки»
Випуск 2(78) 2017 р.

УДК 657.37:336.225.64:331.2

Судук О. Ю., к.с.-г.н., доцент, Щербакова А. С., к.е.н., ст. викладач
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

У статті висвітлюється питання соціальної звітності підприємства. Виділено підходи до формування нефінансової звітності, що містить дані про соціально-орієнтовану діяльність аграрних підприємств. Проаналізовано сутність та значення корпоративної соціальної звітності в управлінні організацією. Розкрито основні методологічні підходи до формування такої звітності в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: соціальна звітність, екологічна сталість, стейкхолдери, екосистемні послуги.

В умовах світової глобалізації та економічної кризи конкуренція у бізнес-середовищі загострюється, тому все більша кількість виробників вимушена шукати шляхи забезпечення довготривалого лояльного ставлення з боку клієнтів, співробітників та інших стейкхолдерів. Отже, відбувається переорієнтація прибутково орієнтованого бізнесу на соціально відповідальний. Важливим інструментом, що інформує зацікавлені сторони про вплив компанії на сталий розвиток суспільства та демонструє її прихильність принципам соціальної відповідальності, є соціальна звітність, що розкриває економічні, екологічні та соціальні результати діяльності фірми. Тому виникає об'єктивна необхідність у використанні соціальної звітності суб'єктами господарської діяльності, зокрема, в аграрному секторі України.

Дослідженням соціальної звітності займалися як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, а саме: Будьонна Л., Сморгочова О., Мельник С., Воробей В., Журовська І., Колишко Р., Milne M. J., Gray R., Cho C., Guidry R. P., Hageman A. M., O'Rourke D., Hobday A. J., Kashmanian R. M., Moore J. R., Vemporad R., Hebard A., Bressler D., Hellweg S. та ін. [1-5; 7; 11].

Метою статті є розгляд особливостей та ролі соціальних звітів у діяльності аграрних підприємств, а також аналіз їх розвитку в Україні.

За статистикою, 2/3 компаній, що публікують такі звіти, роблять

це з чисто економічних міркувань для акціонерів та інвесторів, інші вважають, що працюють на імідж. По суті справи, соціальна звітність піднімає питання нефінансових аспектів бізнесу, а саме: репутації, лояльності споживачів, надійності, інтелектуального капіталу. Проте в довгостроковій перспективі ці аспекти здійснюватимуть вплив і на фінансову діяльність компанії, адже її добра репутація, надійність та соціальна спрямованість значно прискорять процеси грошових вкладень за рахунок віддачі від усіх груп заінтересованих осіб [1].

Деякі країни перетворили соціальну звітність в ефективний інструмент державної політики. Відповідне законодавство існує в Данії, Швеції, Норвегії, Голландії, Франції, Великобританії, де великі компанії зобов'язані щорічно оприлюднювати свої соціальні звіти. Понад 3000 великих європейських корпорацій щорічно оприлюднюють соціальні звіти про те, що вони зробили впродовж року на користь своїх зацікавлених сторін [2].

Вихід вітчизняних підприємств на світовий ринок дав поштовх вивченню і впровадженню практики соціально відповідального ведення бізнесу. Сучасні вимоги до інформаційної бази управління підприємством виходять за межі фінансових звітів і потребують даних про соціальні та екологічні аспекти діяльності. За твердженням міжнародних експертів, саме звіт із соціальної відповідальності бізнесу є ефективним інструментом внутрішньої та зовнішньої діагностики результатів діяльності підприємств, установ і організацій, основою для розробки та впровадження ними довгострокових проектів і короткострокових програм. Разом із тим, привнесення зарубіжного досвіду у вітчизняну практику пов'язано з проблемами ідентифікації та адаптації до українського законодавства, забезпеченням довіри до звітності про соціальну відповідальність підприємства. Саме це і зумовлює актуальність дослідження звітності про соціальну відповідальність бізнесу, зокрема, її змісту, принципів і методики складання, зарубіжного досвіду підготовки, переваг і застережень щодо впровадження в Україні [1].

Обмеженість та недосконалість інструментарію існуючих вимірювань та невідповідність соціальної нефінансової звітності є суттєвою перешкодою до формування стійкого навколишнього природного середовища (НПС). Десятки інструментів оцінки впливу на НПС, які розроблені неурядовими організаціями та бізнес-коаліціями, різняться переліком показників. В результаті, інвестори і рейтингові агентства стійкість НПС оцінюють за даними ESG у звітах.

Поточні стандарти звітності не заспокоїли критиків. Наприклад, Глобальна ініціатива зі звітності (GRI), яка є однією з найбільш вико-

ристовуваних форм нефінансової звітності, викликає сумніви через те, що екологічні показники визначаються за рівнем прозорості (наявності інформації), а не за екологічною результативністю [2].

Загалом, звітність зі сталого розвитку часто являє собою докладний опис процесів, таких як управління та дотримання певних вимог, але нехтує розкриттям повного впливу на навколишнє середовище. Отже, компанія, як правило, повідомляє результати оцінки господарської діяльності і позитивні зміни в НПС, але рідко розкриває інформацію про діяльність, яка призводить до погіршення його стану.

Крім того, компанії, які лідирують за рейтингами стійкості, часто користуються власними даними і конфіденційними моделями, щоб визначити атрибути фінансової цінності екосистем. У результаті інвесторам, як правило, не вистачає впевненості у достовірності і правдивості суб'єктивної оцінки стійкості компанії.

В цілому, корпорації та інші стейкхолдери не володіють критичними знаннями про екологічні наслідки операційної діяльності компанії. Незважаючи на технологічний прогрес щодо управління ланцюгами постачань, відсутній методичний інструментарій оцінки вимірювання стійкості, що перешкоджає аналізу екологічних наслідків і ризиків, які притаманні підприємству [3].

Аграрний комплекс України на сьогодні є опорою української економіки і приносить 12% ВВП. Тому основним пріоритетом стратегічного розвитку країни є збільшення конкурентоспроможності саме цієї галузі.

Надання екосистемних послуг тісно пов'язане з місцевими і регіональними тенденціями використання земельних і водних ресурсів. Вони є джерелом для формування логістичного ланцюга та управління ризиками і можуть знизити або підвищити ефективність корпоративних рішень. Наприклад, деякі угоди посилаються на залежність бізнес-діяльності від екосистемних послуг; жодна з існуючих систем звітності не враховує кумулятивний вплив і, в свою чергу, нелінійність у відповідях екосистем і тд. Нездатність встановити зворотній зв'язок з екосистемними послугами формує упущену можливість в операційній діяльності підприємства.

Сьогодні відсутня єдина уніфікована форма підготовки нефінансової соціальної звітності, зокрема, і в аграрному секторі.

Замість жорстких шаблонів для звітності, стандарти повинні приймати форму цілеспрямованої «серії питань» або «запитів» про бізнес-практики та їх впливи на навколишнє середовище, а потім спрощене подання інформації для інвесторів і споживачів. Структурований запит, який використовується для визначення фактичного

стану НПС вивчатиметься після оцінки відповідних впливів, зокрема, таких як: використання і перетворення земель (I), викиди парникових газів та інших забруднюючих речовин в атмосферне повітря (II), якість прісної води (III), стале використання поновлюваних ресурсів (наприклад, ґрунт для сільського господарства), формування сталого урожаю або стале використання природних ресурсів (наприклад, риби або деревина) (IV) і деградація прибережних смуг (V).

Компанії з аналогічними логістичними ланцюгами будуть використовувати типові показники. Наприклад, деякі підприємства у звітності можуть відображати стан водопостачання, ризик повеней і якість водних ресурсів. Прибережні підприємства можуть повідомляти про стан місцевих берегових ліній, які є джерелом захисту власності. Значне упущення даних методик в тому, що відсутня науково обґрунтована оцінка кумулятивних впливів на НПС будь-якої організації і оцінка деградацій, що мали місце внаслідок господарської діяльності сільськогосподарського підприємства [4]. Такі методики необхідні для визначення загального кількісного впливу господарської діяльності на локальному екологічному рівні за логістичним ланцюгом (розміщення, процеси виробництва, загальногосподарські операції). Компанії можуть використовувати оцінку кумулятивного впливу для врахування ризиків і напрацювання компромісів, для регулювання оперативних стратегій, вибору екологічних методик, які використовуватимуться для проведення моніторингу та формування соціальних звітів сільськогосподарськими підприємствами.

Одним з основних наукових завдань є визначення ризику того, що кумулятивний вплив перетне екологічний поріг. Наукове розуміння і здатність передбачати пороги все ще потребує наукових досліджень і обґрунтування. Ця невизначеність не є підставою для ігнорування порогів. Якщо вчені будуть піднімати питання про порогові ризики для бізнес-операцій, більш імовірно, що компанії звернуться до проведення комплексної оцінки кумулятивних впливів і, як наслідок, визначення стійкості НПС. Ситуація ускладнюється ще й тим, що при оцінці ризику необхідно враховувати місцеві географічні та екологічні чинники.

Однією з причин відсутності довіри до інформації, яка приведена в поточному звіті, є те, що дані занадто дорого і складно зібрати [5]. Дійсно, кожен соціальний нефінансовий звіт не може обґрунтуватися лише науковим моделюванням екологічних порогів. Наукове співтовариство повинне генерувати і регулярно оновлювати індекси екосистемних ризиків (в даний час оновлюються і переглядаються власні кліматичні моделі і ризики негативних наслідків кожні

4 роки), а також дані інвентаризації діяльності, такі як виробництво електроенергії, водозабір та інфраструктурні дані, що допоможе узгодити оцінку життєвого циклу продукції з іншими оцінками стратегічних ризиків. Для підвищення доступності екологічної інформації часто застосовують дані передових супутників дистанційного зондування. Якщо ці екологічні розвідки не принесли успіху, компанії мають можливість знизити витрати на отримання даних покращення стану НПС за логістичним ланцюгом і підготувати індивідуальний соціальний звіт. В майбутньому стандарт соціальної нефінансової звітності для аграрних підприємств включатиме резюме і таблиці, які міститимуть інформацію про компоненти НПС розглянуті вище.

Розкриття інформації може мати побічний ефект і покращити ситуацію можна за рахунок «зеленого» маркування продуктів для споживача. Зокрема, ті ж показники НПС, що задекларовані у корпоративних нефінансових звітах, можуть ідеально інформувати соціальну спільноту через маркування продуктів про вплив на НПС та їх здоров'я.

Відсутність стандартів корпоративних соціальних звітів знижує ефективність споживчого маркування. Споживачі часто повідомляють, що вони скептично відносяться до інформації, яка нанесена на етикетці стійких товарів. Справді, в 2010 році 95% «зелених» продуктів були сфальсифіковані [6].

В ході недавнього опитування 63% споживачів погодилися, що вони будуть робити більш стійкі закупівлі, якщо буде зрозуміло, що компанія є екологічно або соціально відповідальною [7]. Тому, просуваючи зелені або «стійкі» етикетки інформація має бути науково обґрунтована внаслідок соціального аудиту господарської діяльності компанії.

Зрозуміло, що ні одна форма нефінансової звітності не підійде для всіх секторів економіки. Аналіз даних управління та підзвітності (G&A), оцінка показників стійкості у 1246 організацій підтверджує, що компанії за окремими секторами відрізняються одна від одної пріоритетними екологічними проблемами та переліком екологічних показників [8].

Останні наукові дослідження свідчать про необхідність реалізації секторального підходу, який узгодить напрямки вдосконалення корпоративного управління з процесами, що мають місце в конкретній галузі (керівні принципи звітності стійкості зі стандартами бухгалтерського обліку (SASB)).

Сільськогосподарські підприємства повинні бути оцінені за 5 складовими НПС (використання земельних ресурсів, якість повітря,

водопостачання та якість питної води, використання поновлюваних ресурсів і вплив на прибережне середовище).

Ключові показники сталого сільського господарства – стійкість землекористування і земельного покриття, водопостачання та якість води і догляд за ґрунтом.

Викиди парникових газів є також важливим показником сільськогосподарської практики, але він характеризується глобальним і дифузним характером. Основною задачею сільськогосподарського розвитку є встановлення зв'язків між конкретними сільськогосподарськими практиками та їх наслідками, залежність від водопостачання, а також їх вплив на ґрунтовий покрив як поновлюваний ресурс.

Глобальне споживання води і якість водних ресурсів залежать від сільськогосподарського використання. Глобальний водний слід від рослинництва 7400000000000 м³/рік, у тому числі 913 млрд м³/рік для випасу худоби і 46 млрд м³/рік для напування худоби. У загальній складності, сільськогосподарське водоспоживання становить 70% від водозабору [9]. Сільськогосподарське використання води в посушливих регіонах або в регіонах, де спостерігається дефіцит водних ресурсів, сприяє опустелюванню та розвитку інших форм деградації ґрунту.

Дані про сільськогосподарське водокористування легко отримати, тому що фермери розуміють, що їхня діяльність безпосередньо впливає на показники використання водних ресурсів. Просторова інформація про сільськогосподарське та інше використання водних ресурсів може допомогти фермерам коригувати свою операційну діяльність, більш ефективно проводити зрошення. Така інформація також буде корисна для компаній та інвесторів при проведенні оцінки ризику дефіциту води.

Забруднення водних ресурсів поживними речовинами, пестицидами або відходами має локальний вплив на прісноводні системи і добробут людей. Скиди азоту і фосфору є найбільш значними і тому саме вони використовуються при оцінці наслідків сільськогосподарського використання прісноводних систем. Інші забруднювачі загалом не завдають шкоди НПС і здоров'ю людини за рахунок низької концентрації у водних ресурсах.

Родючий ґрунт є основою для ефективної господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, але з усіх складових НПС він найбільше піддається негативному впливу. Глобальна середня швидкість втрати ґрунту приблизно в десять разів вища, ніж швидкість його відновлення. Науковці прагнуть розробити систему ґрун-

тово-якісних показників, які б поєднували вимірювальні показники властивостей ґрунту в загальну методику оцінки його якості.

Сучасні дослідження націлені на відновлення ґрунту і органічного вуглецю (SOC) в ньому, зокрема. Ці два показники тісно пов'язані, тому що ерозія ґрунту є однією з основних причин скорочення SOC в сільськогосподарських регіонах. Ерозія є основною формою деградації ґрунтів і причиною опустелювання сільськогосподарських земель [10].

SOC відображає впливає на первинну продуктивність сільського господарства. Крім того, за рахунок ерозії ґрунту атмосферні викиди вуглецю є суттєвими; вони приблизно еквівалентні 16% викидів вуглецю від спалювання викопного палива і виробництва цементу, або 55% викидів вуглецю від змін у землекористуванні [10].

Ще в 1998 році, розроблялися локальні карти, що відображали дані з водної, вітрової ерозії й опустелювання. Останні дослідження, дистанційне зондування дають можливість розробити рекомендації щодо використання ґрунтообробних практик, вирощування урожаю з метою мінімізації ризиків перетину порогу стійкості ґрунту. Для підприємств, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції або біопалива, карти «Ризики ґрунтів» допоможуть визначити найбільш уразливі до деградації ділянки ґрунтового покриву.

Отже, сільськогосподарська компанія може відстежувати і повідомляти за регіонами наступну інформацію: використання води, стан родючості ґрунтів та їх раціональне використання, вуглецевий баланс за даних технологій використання земель, якість сировини та вирощуваної продукції, специфічні екологічні умови на території ферми тощо. Ці показники можуть бути проіндексовані з врахуванням ризику регіону, де вирощують культури. Коригування ризику буде залежить від моделей екосистемних послуг і порогових моделей. Вимірювання показників водних і земельних ресурсів буде проводити компанія або незалежні аудитори з використанням сучасних методологій. Наприклад, індекс стійкості компанії Nike (MSI) визначається за допомогою науково обґрунтованої методики аналізу життєвого циклу (LCA) [11], яка допомагає відстежити корпоративний вплив на НПС. Дана методика не передбачає проведення оцінки втрати ґрунту або аналізу впливу на якість водних ресурсів і немає сенсу застосовувати методику, що враховує місцеві умови та екологічні пороги. Наприклад, інтенсивність землекористування дає відповідь як багато землі потрібно для отримання кожної одиниці продукції, але не враховує як землекористування впливає на збереження і цінність біорізноманіття. Це питання відкрите.

Слід зазначити, що нефінансова соціальна звітність має носити

обов'язковий характер. Коли звітність є добровільною, є занадто багато можливостей для багатоваріативного розкриття інформації.

Якщо деградація природного капіталу розглядається як істинна вартість суспільства, має бути сформована така економічна система, яка б винагороджувала за ефективне використання природних ресурсів, а прибуток розподілявся б між бізнесом та суспільством так, щоб забезпечити збалансований розвиток НПС.

Така система, ймовірно, вимагатиме обов'язкового розкриття корпоративної інформації за екосистемними показниками. За конкретними галузями необхідно буде розробити систему екологічних показників, провести стандартизацію методик впливу і системи стимулів для підприємств відповідно до вимог звітності. Вчені, неурядові організації та державні установи повинні сприяти удосконаленню господарської діяльності та просуванню бренду – стійкості.

Шлях до стійкого майбутнього базується на корпоративній практиці та звітності. Без такої звітності бізнес буде зловживати навколишнім середовищем. Настав час, щоб стандартизувати корпоративну екологічну стійкість екосистемних послуг.

1. Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу. Воробей В., Журовська І. – К. : ФОП Костюченко О.М., 2010. – 77 с.
2. Milne MJ, Gray R (2013) W(h)ither Ecology? The triple bottom lines, the global reporting initiative, and corporate sustainability reporting. *J Bus Ethics* 118:13–29.
3. O'Rourke D (2014) The science of sustainable supply chains. *Science* 344(6188):1124–1127.
4. Hobday A.J. et al. (2011) Ecological risk assessment for the effects of fishing. *Fish Res* 108:372–384.
5. Kashmanian RM, Moore JR (2014) Building greater sustainability in supply chains. *Environ Qual Manage* 23(4):13–37.
6. TerraChoice (2010) *The Sins of Greenwashing: Home and Family Edition* (Underwriters Laboratories, Northbrook, IL).
7. Vemprad R., Hebard A., Bressler D. (2012) *Re-thinking Consumption: Consumers and the Future of Sustainability* (BBMG, GlobeScan, and SustainAbility, New York).
8. Governance & Accountability (G&A) Institute (2014) *Sustainability: What Matters?* Available at www.ga-institute.com/sustainability-what-matters.html Accessed August 8, 2014.
9. UN Food and Agriculture Organization (2013) *FAO Statistical Yearbook 2013*. Available at www.fao.org/docrep/018/i3107e/i3107e.PDF. Accessed April 30, 2014.
10. Lal R (2003) Soil erosion and the global carbon budget. *Environ Int* 29(4): 437–450.
11. Hellweg S., Milà i Canals L. (2014) Emerging Approaches, Challenges And Opportunities In Life Cycle Assessment. *Science* 344(6188): 1109–1113.

Рецензент: д.е.н., професор Скрипчук П. М. (НУВГП)

Suduk O. Y., Candidate of Agricultural Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Shcherbakova A. S., Candidate of Economics (Ph.D.), Senior Lecturer (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

FEATURES OF FORMATION THE SOCIAL NON-FINANCIAL REPORTING BY AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the context of globalization and economic crisis, it is important to reorient the profit-oriented business to a socially responsible one. An important tool that inform stakeholders about the company's impact on the sustainable development of society is the social reporting. The article purpose is to consider the peculiarities and role of social reports in the activities of agricultural enterprises, as well as the analysis of its development in Ukraine. In the article, the essence and importance of corporate social reporting in organization's management is analyzed. The main methodological approaches to the formation of such reporting in the economy's agrarian sector are described. Morphological and abstract logical methods of analysis and synthesis of scientific theories in agricultural production and ecological management, statistical method of forming the practical recommendations and substantiation of the proposed solutions are used in the paper. The scientific novelty of the research results is the substantiation of theoretical and practical preconditions for the formation of mandatory non-financial reporting, systematization of environmental indicators in the agrarian sector of the economy etc. The practical value of the work is in using the studies' results to standardize the corporate ecological sustainability of ecosystem services and thereby ensure the improvement of the enterprise's competitiveness.

***Keywords:* social accounting, ecological constancy, stakeholders, ecosystem services.**

Судук А. Ю., к.с.-г.н., доцент, Щербакова А. С., к.э.н., ст. преподаватель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ НЕФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье освещается вопрос социальной отчетности предприятия. Выделены подходы к формированию финансовой отчетности, содержащей данные о социально ориентированной деятельности аграрных предприятий. В статье проанализированы сущность и значение корпоративной социальной отчетности в управлении организацией. Определены основные преимущества и недостатки ее внедрения в иностранной и отечественной практике. Раскрыты основные методологические подходы к формированию такой отчетности в аграрном секторе экономики.

***Ключевые слова:* социальная отчетность, экологическая устойчивость, стейкхолдеры, экосистемные услуги.**
